

**ЗЛІСНА НЕПОКОРА ЗАКОННИМ ВИМОГАМ
АДМІНІСТРАЦІЇ УСТАНОВИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ:
КРИМІНОЛОГІЧНА
ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ**

Як свідчать результати статичних даних, серед злочинів правосуддя, питому вагу в структурі пенітенціарної злочинності складають злочини, передбачені ст. 391 КК України «Злісна непокора законним вимогам адміністрації установи виконання покарань». Зокрема, упродовж 2015 року засудженими вчинялись ряд таких злочинів, за якими відкрито 85 кримінальних проваджень (у 2014 - 61) або на 39% більше [1, с. 5]. Окремо слід зауважити, що незважаючи на гуманізацію законодавства натомість залишається високою концентрація негативно спрямованих засуджених, які всіма силами намагаються протидіяти адміністрації установ виконання покарань [2, с. 2]. За таких умов гостро постає питання дослідження ознак скоєного діяння.

Досліджуючи зміст цієї проблеми, слід зауважити, що в кримінальному законодавстві України, зокрема у ст. 391 КК України «Злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань» зазначено, що під поняттям «злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань» слід розуміти притягнення особи, засудженої до позбавлення волі протягом року до дисциплінарної відповідальності у виді переведення до приміщення камерного типу (одиначної камери) або на більш суворий режим відбування покарання [3, с. 191].

Так як даний злочин є триваючим, що свідчить про те, що особа постійно знаходиться в стані скоєного злочину, (у так званому «негативному тонусі»), який сприяє у виношуванні злочинного наміру за певний проміжок часу. Отже, від моменту вчинення порушення (що за своєю малозначністю не може бути злочином) дану поведінку слід розглядати, як виняткову мстивість, витриману у часі. Такий фундамент злісних діянь у поведінці особи призводить до того що, вичікуючи момент появи обставин, за яких вона зможе здійснити опір персоналу

УВП; прояв злісної непокори та вчинити саму непокору, і тим самим відкрито її продемонструвати.

Таким чином, основними системо утворюючими ознаками даного виду злочину можна визначити такі:

1. непокора

Схематично слід відобразити це так:

порушення режиму прояв злісної непокори злісна непокора

Якщо виходити із змісту енциклопедичних джерел, то непокора - непослух, відмова від виконання певних вимог або ігнорування їх (команди, наказу), а її прояв - це намір особи демонстративно показати явну неповагу до представника адміністрації, у зухвалій формі, при цьому без вчинення факту злісної непокори (бездіяльне невиконання законних вимог, демонстративне виявляння непослуху, при цьому робити вигляд що не зрозумів, не почув вимогу припинити протиправні діяння, так як вона була сказана на пів-вголос і т. ін.) [4];

2. конфлікт. Характеризуючи коло діянь, які супроводжують триваючий злочин, як правило зароджуються на фоні конфлікту (можливо вимушеного, а можливо надуманого) та вчиняються спільно із кримінально-активними особами, з високим рівнем етичної занедбаності. Тому, як влучно підмічає В.Д. Малков, засоби виправлення засудженими сприймаються перш-за все як карані, тому у засуджених виробляється негативне ставлення до них [5, с. 47];

3. тип злочинця. Досліджуючи типологію даних злочинців, рисами яких є: (демонстративність, впертість, цілеспрямованість, стійкість до злочинної орієнтацію, зухвалість, неодноразовість), достатнім слід зазначити, що злочинна поведінка осіб, які вчиняють злісну непокору, схожа до поведінки особи, яка характеризується як: провокуюча, по відношенню до себе; триваюча в часовому просторі; рецидивна (неодноразова) у скоєнні та демонстративна, з прямим натяком на ухилення слідувати законним вимогам адміністрації УВП, СІЗО. Тому риси (ознаки) особи-злочинця, які характеризують особистість тих, хто вчиняє даний злочин, в багатьох випадках повторюють риси тих осіб, які вчиняють зазначені в ст. 185 КУпАП «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з

охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця» [6, с. 115]. Вищезазначене обумовлює поновому сформулювати диспозицію ст. 391 КК України «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі представника адміністрації установи виконання покарань»;

4. рівень зараженості кримінальною субкультурою. Як свідчить практика, нерідко засуджені, потрапляючи у місця позбавлення волі підпадають під вплив засуджених із стійкою злочинною орієнтацією, які в свою чергу ймовірно набувають статусу «кримінальної опозиції» [15, с. 87].

В результаті негативного впливу, як відзначає В.В. Голіна, непокора адміністрації установ виконання покарань виникає тоді, коли на думку в'язнів, вона порушує їх права або незаконними діями позбавляє деяких благ. Причому ця думка може бути як обґрунтованою, так і надуманою, коли лідери засуджених здійснюють спробу взяти фактичне керівництво в колонії в свої руки. У цих випадках необґрунтоване потурання вимогам «авторитетів» може повністю дезорганізувати роботу УВП [7, с. 359].

Окрім того, «кримінальна опозиція», яка складається серед окремих груп засуджених, скептично відноситися до заходів виховного впливу. В першу чергу, це пояснюється тим, що існує кримінальна ієрархія, якою прямо забороняється засудженим підтримання правопорядку в установі та небажаність втручатися керівників адміністрації в розірвання даного зв'язку. Як слушно з цього приводу зауважує Ю.М. Антонян спостереження за особами, які завжди знаходяться в опозиції до режиму в колонії, показує, що багатьом з них їхній спосіб життя подобається і вони не хотіли б його змінювати. Для цих тюремних бунтарів головне - висловитися, звернути на себе увагу, вони здебільшого істероїдні, демонстративні особистості. Це створює їм ореол мученика за справедливість, надає можливість весь час емоційно розряджатися [8, с. 398].

Крім того, як встановлено у ході даного дослідження, джерелами негативного впливу на поведінку осіб, які вчиняють злісну непокору, є інші засуджені із стійкою злочинною орієнтацією. Відповідно, з точки зору, соціально-рольової характеристики особи варто зазначити, що найбільшої уваги

заслугує характеристика злочинця за його суспільною небезпекою, аналіз «до злочинної» протиправної поведінки (наявність судимості, чи підтримував злочинні традиції, «кримінальний стаж» і т. ін.). Як з цього приводу слушно зазначає О.М. Джужа, ступінь кримінальної зараженості, який відображений у особистості засудженого прямо впливає на прояви злісної непокори [9, с. 693]. Таким чином, одним із факторів, що рухає особою-злочинцем вчинити злісну непокору, є кримінальна опозиція злочинця, метою існування якої є явна непокора та підтримання злочинних традицій у кримінальному середовищі, що не рідко є перевагою навіть над можливістю скористатися заохочувальними нормами для засуджених;

5. Вивчення вироків, які зареєстровані в Єдиному реєстрі судових рішень, дозволяє стверджувати, що найбільш злочинну активність засуджені проявляють зранку, здійснюючи протиправну діяльність у відношенні до представників адміністрації УВП. У вечірній час, мають місце особистісні конфлікти, які, як правило, переходять у конфлікт з представником адміністрації УВП. Заслугує на увагу і те, що найбільш криміногенно-активною групою є особи, які мають стійку злочинну орієнтацію, освітній рівень є середнім або взагалі відсутній [10]. З'ясовано, що більшість осіб, які вчиняли злочини, є раніше судимими, тобто це свідчить про їх «до злочинну» поведінку та підвищену суспільну небезпеку. Проведений аналіз кримінальних проваджень дає можливість зробити висновок про те, що в основному засуджені раніше притягувалися до дисциплінарної відповідальності, та в основному вчиняється особами, які мали досвід злочинної діяльності [11, с. 8];

6. Результати проведеного дослідження показують що, однією з причин такого стану речей є небажаність керівників адміністрації УВП висвітлювати негативні кількісно-якісні показники даного злочину, з метою уникнути відповідальності за наслідки та небажання персоналу (в основному, керівника) руйнувати усталені засади «другого життя» засуджених. Це зокрема виражається у їх: 1) системному потуранні; 2) панібратстві; 3) відсутності контролю; 4) небажаності; 5) корупційних діях.

Отже, якщо систематизувати усі вищезазначені ознаки, що складають зміст поняття «злісна непокоря засуджених законним вимогам адміністрації установи виконання покарань як об'єкт кримінологічного вивчення», то всі вони відносяться до змісту кримінологічної характеристики засуджених до позбавлення волі, що вчиняють злісну непокору адміністрації УВП. Виходячи з проведеного аналізу, можна сформулювати власну кримінологічну характеристику осіб, які вчиняють злісну непокору, а саме - це відомості про особу, яка неодноразово порушує межі режиму утримання, що підтверджується рівнем кримінальної зараженості, стійкістю до злочинної орієнтації, субкультури; динамікою, коефіцієнтом вчиненого злочину та включає в себе соціально-демографічні, соціально-психологічні та соціально-рольові відомості про неї.

Список використаних джерел

1. Вказівка ДПтС України від 05.08.2015 № 10/1-3477/От/2-15 «Про стан злочинності в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах за перше півріччя 2015 року та заходи щодо його поліпшення».

2. Вказівка ДПтС України від 18.02.2016 №1/2-28/82-16 «Протокол оперативної наради керівництва ДПтС України від 15.02.2016 № 7 та інформаційна довідка щодо основних підсумків службової діяльності органів і установ виконання покарань в 2015 році та ключових завдань на перше півріччя 2016 року».

3. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями станом на 22 лют. 2013 року: (офіц. текст). К.: ПАЛИВОДА А.В. 2013 - 216 с.

4. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю70 Ю. С. Шемшученко (голова ред. кол.) та ін. - К.: «Укр. енцикл.», 1998.

5. Криминология : учеб. для справедливо вузов / под ред. проф. В. Д. Малкова. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ЗАО «Юстицинформ», 2006. - 528 с.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: чинне законодавство із змінами та допов. на 23 грудня 2015 року. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page11>.

7. Кутякин С.А. Идиологические и правовые детерминанты возникновения криминальной оппозиции среди осуждённых / Кутякин С.А. // Человек: преступления и наказания. 2007. - №3 (8). - С. 86-88.

8. Антонян Ю.М. Кримінологія. Избранные лекции. - М.: «Логос», 2004. - 448 с.

9. Профілактика злочинів: Підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін..; За заг. ред. док. юрид. наук, проф. О.М. Джужи. К.: Атіка, 2011. - 720 с.

10. Єдиний державний реєстр судових рішень. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

11. Сербін М.М. Розслідування злочинів, вчинених у місцях позбавлення волі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 - Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / М.М. Сербін. - Харків, 2007. - 14 с.